

OSVRT O KNJIZI – Đuro Tadić “Željezara Sisak, tvornica čelika i života”, Sisak, 2017.

Review of the Đuro Tadić monograph “Steelworks Sisak, company of steel and lifetime” / Sisak, 2017

Received – Primljeno: 2017-12-20
Accepted – Prihvaćeno: 2018-05-15
Review – Prikaz

U razdoblju poslije 1945. do 1990. godine Hrvatska je imala više metalurških tvrtki i prihvatljivu proizvodnju. U bivšoj Jugoslaviji Hrvatska je bila jedini proizvođač bešavnih cijevi između 34 države u svijetu – Željezara Sisak, Sisak, s proizvodnjom oko 140.000 t godišnje. Bila je i značajni proizvođač šavnih cijevi i preko 200.000 t godišnje, traka i gredica do 250 000 t/g., uz hladnu preradu (vučenje, pilgerovanje) oko 10.000 t godišnje. Proizvodnja čelika (2 Siemens – Martinove peći) i 1 elektropeč uz 2 visoke peći (volumena do 150 m³ – proizvodnja do 200.000 t/g) bila je oko 360.000 t godišnje, a u Koksari Bakar proizvodnja i do 850.000 t koksa godišnje. Napomena (od 1990. – 2014. srušena su i prestala sa radom ova postrojenja). U knjizi Đ. Tadića “Željezara Sisak, tvornica čelika i života” daje se period citat: “živote jednog poduzeća u rastu od 1956. – 1989. god.” Sadržaj iz odabranih članaka objavljenih u novinama Željezare Sisak “Vjesnik Željezare”

Ključne riječi: monografija, Željezara Siak, aktivnosti, časopis, članci

In the period after 1945 until 1990 Croatia had several metallurgical companies and acceptable production. In ex-Yugoslavia Croatia was the only manufacturer of seamless pipes among 34 countries in the world Steelwork Sisak, with an annual production of about 140.000 t. It was an important manufacturer of welded pipes of over 200.000 t per year, strip and billets till 250.000 t/y, in addition to cold processing (drawing, pilgering) about 10.000 t per year. Steel production (2 Siemens – Martin furnaces) and 1 electric furnace together with 2 high furnaces (of 150 m³ production till 200.000 t/y) was about 360.000 t per year, and up to 850.000 t coke per year were produced in Koksara / Coke Plant Bakar. (Note: Per year in 1990 until 2014 this plants were form down and put out operation). In monograph Đ. Tadić “Steeworks Sisak, Company of steel and lifetime”, gave the period (quote) “lifetime one Company in developing” 1956 – 1989 y. Contents are from published selected Articles from Journal of Steel work Sisak “Vjesnik Željezare”.

Key words: monograph, Steelwork Sisak, activities, journal, articles

UVOD

Na temelju telefonskog razgovora sa kolegom iz Istre, slučajno sam doznao o promociji knjige Đure Tadića, prosinac 2017. god. Odmah poslije promocije kupljena je knjiga, koju sam sa istinskom radoznalošću i očekivanjem pregledao nekoliko puta, uz želju čestitati i odati priznanje svim sudionicima ovog izdanja, iz kojega se daje citat: “Ona je svjedočanstvo jednog vremena, ispričana neposrednim kazivanjem ljudi koji su na razne načine bili povezani sa Željezarom Sisak. Bez zamagljivanja ili prepričavanja činjenica, iz zaborava su istrgnute najzanimljivije priče i članci koji vjerno oslikavanju ne samo zbivanje u Željezari nego i život Siska u drugoj polovici 20 stoljeća ... Dakako, u knjizi je sabran tek manji dio građe tiskane u “Vjesniku Željezare ....” (Urednik, A. Čaplar). Dodatno citat: “Pred nama su stranice vremeplova koji počinje 1956., a zavr-

šava 1989. godine. Čitamo priče i sudbine, gledamo lica znana i neznana, mnoga davno u uspomenu i ..... izbor mogućih priloga ostaje osobna odgovornost i stav. Pokušao sam primijeniti kriterij što kompleksnije slike života jednog poduzeća u rastu, koristeći raspoložive slike i tekstove” (Autor, Đ.Tadić). [1]

Bez obzira na veliki prinos knjige događanjima u Željezari Sisak (1956. – 1989. god.), upućenom čitatelju knjige odmah se mogu ukazati određeno nedostaci, nedorečenosti, tako da su izostale stvari i osobe koje su (uz ostale navedene u knjizi) imale presudan utjecaj na život i rezultate Željezare Sisak. Nema ih u “Spomenaru za naraštaje” / podnaslov knjige.

Postavlja se pitanje da li sam ja, Akad. Ilija Mamuzić pozvan dati zamjedbe, i kao zaposlenik Željezare Sisak od 1961. god.?

Naime, osobno sam već 1958. god. u Željezari Sisak potpisao Ugovor o stipendiranju, 1959. god., bio na praksi, 1960. god. u Valjaonici bešavnih cijevi (VBC) izradio diplomski rad, a u VBC-u se zaposlio 17.07.1961. god., kao najmlađi dipl. inž. ne samo Jugoslavije nego i šire.

I. Mamuzić, Hrvatsko metalurško društvo (e-mail: ilija.mamuzic@public.carnet.hr / Croatian Metallurgical Society, Zagreb, Croatia

1962. godine učlanio sam se i u Društvo inženjera i tehničara Željezare Sisak (DIT ŽS), a koje je utemeljeno čak 1952. god., te spada među najstarije strukovne udruge u Hrvatskoj.

Iste sam godine Odlukom kadrovske službe ŽS usporodno imenovan za prof. matematike, tehnologije i nacrtne geometrije u Tehničkoj školi Viktorovac (iz ŽS bio profesor i S. Paller), 1963. god. izabran sam za asistenta u Odijelima u Sisku, Tehnološkog fakulteta Zagreb, gdje sam u kontinuitetu do 2010. god. (umirovljen) sudjelovao u obrazovanju 47 generacija studenata, među kojima su bili i M. Petrović, A. Čavčić itd. Od 1966. god. sam u Institutu za metalurgiju gdje sam bio predsjednik Povjerenstva za utemeljenje OOUR-e Metalurški fakultet. 1978. god., povukao se sa mjesta direktora. 1990. god. kao "kao ratni dekan" (1990. – 1997. god.), uveo Metalurški fakultet kao samostalni Fakultet izravno za članicu Sveučilišta u Zagrebu. Od dolaska prvi put u Željezaru Sisak 1958. god. pa do umirovljenja 2010. god., stalno sam bio nazočan u svim događanjima u Željezari Sisak, obučavanjem / seminarima radnicima i inženjerima, nositelj stručnih projekata, u društvenom radu, rekreaciji (napisao i prilog za Vjesnik Željezare 33 (1984) 24,19) dao više izjave za "Vjesnik Željezare Sisak itd.

Godine 2012. izdao sam monografiju (na hrvatskom i engleskom) "Metalurgija, uvijek prosperitet za čovječanstvo", gdje je dana povijest Hrvatske metalurgije posebice i na Sisačko-Banovinskom području (rabljeni i podaci Z. Stričića iz "Vjesnika Željezare"), a detaljno rast, rezultati i događanja do nestanka proizvodnje u Željezari Sisak tj. 150 000 t/god bešavnih, preko 200 000 t/god. šavnih cijevi, hladno prerađenih iznad 10 000 t/god., čelika preko 360 000 t/god., koksa preko 850 000 t/god. itd. [2, 3, 4]

Između ostalog objavio sam i knjigu "Teorija, materijali, tehnologija čeličnih cijevi", 1995. god. gdje je obrazložena mogućnost ekonomske proizvodnje posebice bešavnih cijevi. Dokaz, danas VBC poslije premještanja u Ameriku posluje. [3] Jednako sam sačuvao i danas imam veliki broj primjeraka "Vjesnika Željezare", koji su mi pomogli u radu.

Ukratko, u Željezari Sisak sam od svoje osamnaeste godine i poslije 60 godina nazočnosti uspješno i sada, na svjetskoj razini, nastavljam svakodnevno aktivnosti kao predsjednik Hrvatskog metalurškog društva te glavni i odgovorni urednik časopisa Metalurgija. Sve to, zahvaljujući naslijeđu stvaralačkih, radišnih stručnjaka Željezare Sisak, koji su trebali naći mjesto u knjizi Đ. Tadića i "Spomenaru za naraštaje". Uostalom, od preko 35 000 zaposlenika u Željezari Sisak jedini sam akademik, a prof. Pavlović P. i ja smo počasni doktori na inozemnim sveučilištima.

OSVRT

Postavke autora Đ. Tadića su bile dobro osmišljene. To je dato u Predgovoru knjige kao "Velika obitelj željezaraca", "Od čega smo živjeli, što smo radili?", "Željezarci – elita proizvodnje", "Obrazovanje radnika", "Društveni

standard", "Značaj i oblici kulturnih sadržaja i rastućoj tvornici crne metalurgije", "Solidarnost, otvorenost i suradnja sa okruženjem", "Upravljanje tvornicom, samoupravljanje i političke aktivnosti", "Norbert Veber", "Što je bilo dalje?" Znači, svaku od ovih pojedinačnih cjelina trebalo je predložiti javnosti, a po autoru na temelju samo tekstova iz "Vjesnika Željezare".

O kakvom opsegu odabira moguće je vidjeti iz priloга "Vjesnik Željezare u brojkama 1952." od 25.11.1982. god. Razumljivo, izuzetno je teško dati objektivni prikaz za ljude i događanje za tako veliki opseg materijala. Uz prikaze niza "Kino programa", "Tržnice", "Novi stil oblačenja", "Savjetovanje o estetskim obrazovanju radnika", "Potrošački krediti bez promjene" itd., što nije nevažno kao "spomenar", ali su pri tome izostavljeni i ljudi i događaji izuzetno važni za život Željezare Sisak. Želja nam je prikazati samo neke primjere.

Citat Urednika, "... da su u krugu Željezare pokrenute novine koje su pod imenom "Vjesnik Željezare" pratile ne samo proizvodne procese" u Željezari nego i život radnika, društvena i kulturna događanja u gradu Sisak i Hrvatskoj ... izabrani materijali preneseni su u izvornom obliku a raspoređeni su kronološki i tematski" (A. Čaplar).

Po važećoj kategorizaciji u svijetu objavljenih radova, ovo je pregledni rad / knjiga, a autor Đ. Tadić je samo imao osobni izbor tekstova koje je pripremila i dala u tisak druga ekipa tj. Redakcijski kolegij (glavni urednik i članovi najužeg tima) Vjesnika Željezare. Očividom u niz sličnih izdanja, kao što je knjiga Đ. Tadića, daje se na jednom mjestu Lista članova Redakcijskog kolegija po godinama i funkcijama često i sa slikama. Nažalost takve Liste kao priznanje za izuzetno odgovorne i zahtjevne zadatke Redakcijskom kolegiju Vjesnika Željezare tijekom niza godina nema. To je osobni pristup autora, koji je u Predgovoru knjige na 11 stranica u 6 redaka naveo samo urednika, dvojice naknadno sa slikama.

Citat Autora, "Bio je kraj Željezare kakvu smo stvarali", što je dokazano i potpuni nestanak raznolike proizvodnje i proizvoda Željezare Sisak. No, ipak je nešto značajno ostalo, zahvaljujući stvaralačkim i dalekosežnim prinosima organizacija i pojedinaca. Naime, 1952. god. utemeljeno je Društvo inženjera i tehničara Željezare Sisak (DIT ŽS), koje je odigralo veliku ulogu u životu i radu zaposlenika. To su bile organizacije, uz niz stručnih savjetovanja, izleti, čak i prepoznatljive u Sisku i šire zabave itd.

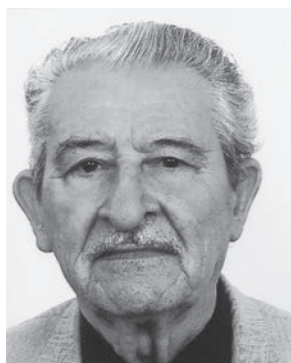
Zahvaljujući DIT ŽS, na državnoj razini je 06.04.1992. god. utemeljeno Hrvatsko metalurško društvo (HMD), prepoznatljivo i priznato u svijetu npr. na Simpozijima se izlaže i preko 600 referata iz 48 država, 1000 autora / suautora itd.

Za sva ova postignuća najzaslužniji je Branko Markušić koji je 1958. god. izabran za tajnika, a 1962. god. i dodatno za tajnika DIT-a Sisak. Preko 60 godina isključivo dragovoljački, svakodnevno, izuzetno uspješno obnašao je ove funkcije, kao dugogodišnji radnik Željezare Sisak, čak i poslije umirovljenja. (Slika/Figure 1).

Nažalost u knjizi Đ. Tadića (dato nekoliko osvrtu o DIT-u. npr. Vjesnik Željezare, 2/1959., 8/1960.,

3/1963., 11.07.1975., 15.06.1979.) ovaj svestrani, radišni uspješan inženjer, nije naveden za svoje zasluge.

Istina HMD-e je povodom 60 obljetnice Udruga 1952. – 2012. god. u knjizi “Metalurgija, uvijek prosperitet za čovječanstvo“, izrazilo zahvalnost B. Markušiću.

Slika/Figure 1 Branko Markušić dipl.inž. str. / B.Sc.

Član Društva inženjera i tehničara Željezare Sisak (DITŽS): 1957. – 2005.

Tajnik DITŽS – 1958. – 2000.

Član Društva inženjera i tehničara Sisak – (DIT Sisak) 1962. – 2010.

Tajnik DIT Sisak – 1962. – 2009.

Član Hrvatskog metalurškog društva (HMD): 1992. – 2012.

Član Upravnog odbora HMD – a: 2006 – 2010.

Ovaj naš prikaz je samo dio zahvalnosti, a koja mu je trebalo biti ukazana i u knjizi Đure Tadića, jer ostavština B. Markušića i danas izuzetno uspješno živi. Drugi je primjer jednako ostavština umnih inženjera i radnika Željezare Sisak, koji su uz Vjesnik Željezare utemeljili i 1962. god. časopis Metalurgija.

Taj izuzetni značaj i dalekosežnost jednako u knjizi Đ. Tadića nema prikaza, bar glede prvog glavnog i odgovornog urednika Branka Mayerholda, a koji je bio i čak urednik Vjesnika Željezare, (i uz put naveden u knjizi Đure Tadića). (Slika/Figure 2)

HMD-e je povodom 50 godišnjice časopisa Metalurgija dao prikaz Branka Mayerholda, što mu je slaba utjeha, ako ga nema tamo gdje je i više bio zaslužan.

Slika/Figure 2 Branko Mayerhold
1962. – Prvi glavni i odgovorni urednik
časopisa Metalurgija

Naknadni urednici časopisa su bili D. Grubačević, naveden kao urednik i Vjesnika Željezare, ali nema uopće Stjepana Pallera, briljantnog strojarškog inženjera, profesora Metalurškog fakulteta od početka 1960. god., te direktora Instituta za metalurgiju Sisak, ujedno zaslužnog i za stvaranje Hrvatske države, itd. što jednako mislim neoprostivo.

Dokaz njihovim stvaralaštvu, časopis Metalurgija je nadživio propast Željezare Sisak, te je međunarodno priznat, gdje objavljuju autori iz preko 30 – ak država, a za 55 godina objavljeno 2434 članka od 2606 autora / suautora i među najboljim je Hrvatskim tehničkim časopisima.

Jedna od nedosljednosti u knjizi je i primjer odabira djelatnika koji su stekli znanstvena zvanja. Npr. Vjesnik 14.03.1964. daje Prva obrana doktorske disertacije Indijca B.Prakasha, (drugog iz Afganistana Kayuma nema), ali nema ni Pavla Pavlovića koji je doktorirao u Freibergu 1964. god., gdje je poslan za nagradu uspješnih rekonstrukcija SM – peći (Vjesnik Željezare 3 i 4, 1961. god.). Odmah po povratku postao višegodišnji uspješni direktor Instituta za metalurgiju Sisak, profesor Metalurškog fakulteta, urednik časopisa Metalurgija. Istina P. Pavlović se samo sporadično navodi u knjizi Đ. Tadića (npr.: 25.10.1969.)

Nema ni P.Milunića, koji je jednako kao M. Boljević doktorirao (kome su navedeni i magisterij i doktorat). To su bili jedina 2 doktora ekonomskih znanosti, a nema ni mnogo drugih magistara, npr. istaknutih čelnika i direktora M. Maline, M. Balenovića itd. Pojavljuje se tek 21.07.1989. prevoditelj M. Bobinac koji je doktorirao. Zašto razlike u pristupu pojedincima i po kojim kriterijima?

Zaboljela me je i činjenica, izuzetni stručnjak prof. Metalurškog fakulteta, pisac knjiga, savjetnik Udruženja crne metalurgije Jugoslavije, a kome je i NDH-a 1941. povjerila ulogu direktora Željezare Zenica tj. Prof. Luje Chloupeka također nema. Došao je u Željezaru ranih 50 – godina i ostao do smrti 1980. god. kao savjetnik, sudjelujući u nizu rekonstrukcija procesne metalurgije i zaslužio je biti u knjizi Đ. Tadića. Za razliku od L. Chloupeka, Vjesnik Željezare 13.06.1980. dao je potpuno opravdano osvrt na smrt Prof. V. Logomercica, jednako istaknutog znanstvenika, ali koji nije bio toliko uključen u djelatnosti Željezare Sisak, kao L. Chloupek, a umrli su iste godine. (Časopis Metalurgija imao je jednako pristup za obojicu i objavio In memoriam, Metalurgija 19 (1980) ½,41-42 i 43.)

Jednako nažalost, još mnogo posebice pojedinaca je izostavljeno, a zaslužili su uz “Tržnica“, prikaze “Kina predstave“ itd. svoje mjesto u knjizi Đ. Tadića. Ne želim upasti u zamku pa početi nabrajati izostavljene važna imena ili događanja, ali se vrlo brzo mogu naznačiti. Ne samo ja, nego mnogi dugogodišnji radnici Željezare Sisak.

I odabir ne samo istaknutih pojedinaca nego i npr. pojedinih događanja, susreta itd. je mogao biti i dopunjen. Npr., glede velikog priznanja Željezari Sisak za doprinos znanosti i obrazovanju, održan je sastanak Odbora za suradnju Sveučilišta Zagreb sa udruženim ra-

dom, 1989. god., ali tog objavljenog priloga nema itd., (Slika/Figure 3).

Slika/Figure 3

Sa sjednice Odbora za suradnju Sveučilišta sa udruženim radom, 1989. god.

ZAKLJUČAK

Knjiga, Đ. Tadića "Željezare Sisak, tvornica čelika i života", podnaslov "Spomenar za naraštaje" je stručni rad, kategorizacija "Pregledni" a dodijeljen je i ISBN i CIP zapis od Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Općenito pri objavljivanju za javnost dostupnog rada / knjige preporuča se, (čak negdje i pravilo) primijeniti znanstveno – stručni pristup. Ovdje se prvenstveno misli na recenzije što u ovoj knjizi nema. Znano je, da recenzenti su upravo pozvani i odgovorni za kakvoću recenziranog rada. Može bitno je to utjecalo da u knjizi, koja je idejno odlično zamišljena, uz dosta pozitivnog, po mom mišljenju ima i propusta.

Postavlja se pitanje, zašto "Spomenar za naraštaje" samo do 1989. god. kad su se u Željezari odvijale aktivnosti poslije i više od 25 godina, a jednako, glasila Željezare su se i dalje tiskala neko vrijeme?

Već 1948. god. puštena je u rad Visoka peč br. 2, pa je u pitanju ukupno razdoblje 1948. – 2016. god. / 68 godina, a za Spomenar je samo 1956. – 1989. god. / 34 godine tj. samo 50 %.

Pri izradbi ove knjige rabljeni su materijali samo objavljeni u Vjesniku Željezare, ali je ipak autor trebao biti fleksibilan i po potrebi imati i manje dopune. To iz razloga što i mnogi kvalitetni ljudi kao i događanja nisu našli mjesto u Vjesniku Željezare. Njih kao i mnogo drugih nema u "Spomenaru za naraštaje", a koji ne bi smio biti "Spomenar Vjesnika Željezare 1956. – 1989. god."

Citat Autora, za sebe već dan u našem Uvodu „Izbor mogućih priloga ostaje osobna odgovornost i stav“. Ocjenu ovog subjektivnog pristupa dat će zaposlenici Željezare Sisak, gdje i sebe ubrajam od 1961.

god. U to ime, a i kao autor preko 600 objavljenih radova, uz to i preko 34 godine kao glavni i odgovorni urednik časopisa Metalurgija postavljam pitanje, „Što je trebalo učiniti?“

Autor Đ. Tadić je 1970. god. došao u Željezaru Sisak (gdje je proizvodnja bila i do 2.400 000 t/god. metalurških proizvoda) bez tehničke struke i normalno nije ni mogao znati sve prinose pojedinaca, važnosti, prioriteta u proizvodnji itd. Trebao je ipak znati tko zna. Dugovorno, utemeljilo bi se Povjerenstvo iz reda dugogodišnjih radnika Željezare Sisak raznih profila, koji bi sa plemenitim nakanama dalo svoje mišljenje i sugestije. Može bitno, ne bi se smanjio prikaz datih materijala u knjizi, samo bi se proširio sadržaj, u smanjenom opsegu. Jednako trebalo je obvezatno imati recenzente.

Osobno me čudi neučinkovitost novinara Z. Stržića koji je živio sa Željezomom više od 25 godina, a bio jedno vrijeme i urednik Vjesnika Željezare. Sigurno je bio upoznat sa stvarnom situacijom u Željezari Sisak.

Zaključno, tiskana knjiga Đ. Tadića uz moto "Spomenar za naraštaje" je samo djelomice opravdala naslov. Mislim, trebalo bi uz manju dopunu 1956. – 1989. god. obvezatno obraditi i područje 1989. – 2016. god. To ne bi bio prvi slučaj.

Na očevidu su tri izdanja autora, Zlatko Čepo, prvo „Željezara Sisak, 1938 – 1968“, drugo Željezara Sisak, 1938 – 1974“, treće „Željezara Sisak, 1938 – 1978“.

Po ugledu na tog, a i mnogih autora sličnih izdanja, može bitno je trebalo jasno istaknuti u naslovu knjige Đ. Tadića (a ne usput u Predgovoru) vrijeme 1956. – 1989. god. [5, 6, 7]

Jednako smo mišljenja, da nitko ne bi mogao prigrvarati ako bi se i dopunilo sa cjelovitom "Listom zaposlenika u Željezari Sisak", koji podaci zakonski trebaju postojati. Za izradbu ove Liste, Hrvatsko metalurško društvo bi dalo financijsku potporu.

Poslije svih ovih aktivnosti tiskana djela bi stvarno bila "Spomenar za naraštaje" svih, preko 35 000 zaposlenika Željezare Sisak.

Literatura / References

- [1] Više tisuća članaka iz "Vjesnika Željezare" / many thousands Articles published "Vjesnik Željezara", Sisak, 1956. – 1989. god.
- [2] I. Mamuzić, Metalurgija always prosperity for humanity, Zagreb, 2012
- [3] I. Mamuzić, Theory, Materials, Technology of steel tubes, Zagreb, 2005
- [4] I. Mamuzić, Croatian Metallurgy – its Past, Present and Future, Metalurgija 43 (2006) 1,3-12
- [5] Z. Čepo, Željezara Sisak, 1938. – 1968.
- [6] Z. Čepo, Željezara Sisak, 1938. – 1974.
- [7] Z. Čepo, Željezara Sisak, 1938. – 1978.